

HAZIEN PRIBATIZAZIOA

GAURKO NEGOZIOA, BIHARKO ESKASIA

Ekialde Hurbilean nekazaritza sortu zenetik, laborariek, haziak landatzeaz gain, gorde eta trukatu egin dituzte. Kontrol horrek espezieen heterogeneotasuna eta elikadura subiranotasuna mantentzea ahalbidetu du. Baina XX. mendean nekazaritza industrialak kolokan jarri du milaka urteko prozesua. Haziak enpresa gutxi batzuen esku geratu dira, eta horiek helburu ekonomikoak paratu dituzte beste guztiaren gainetik. Hazi gutxi dago orain, gutxi batzuen esku.

Asier Arrate Irukieta

@AsierArrate

XX. mendeko nekazaritzaren modernizazio prozesuak, Iraultza Berdeak, hainbat aldaketa ekarri zuen: industria neurriko nekazaritza ekoizpena, teknologia berriak, ikerketa genetikoa... Sustrai ekonomiko eta teknikoak ditu, eta jatorria XVIII. mendean badu ere –lehen hazien enpresa, Vilmorin frantsesa, 1743an sortu zen–, benetako haustura XX. mendearen erdialdean gertatu zen. Bigarren Mundu Gerrako garraio-industria traktore eta makineriara pasatu zen, eta arma kimikoena abonu eta herbizidetara. XX. mendera arte hazien enpresak familia enpresa txikiak ziren. 80ko hamarkadan sortu ziren gaur egun munduko nekazaritza kontrolatzen duten transnazionalak.

Transnazional horiek industria kimikotik datoz, eta hazi enpresa txikiak bereganatu dituzte, azken urteotan ongarririk kimikoen ekoizpen eta salmentari hazien gehituz. Horrela “pakete teknologiko” osoa kontrolatzen dute: haziak, teknolo-

gia, makinaria eta produktu kimikoak.

Enpresa handiek bi bide dituzte urtero euren hazien salmenta ziurtatzeko: erregistroak eta patenteak Europan, eta transgenikoak Hegoalde globaleko herrialdeetan. Marc Badal Nafarroako Hazien Sareko kideak argi utzi duenez: “Hazia produktua eta produzitzeko bidea da aldi berean, eta hori arazoa da industriarentzat”.

Transgenikoen kasuan erraza da salmenta ziurtatzea ingeniaritza genetikoren produktuak direlako, eta beraz, patentea dutelako. Ondorioz, nekazariak ezin dituzte haziak gorde hurrengo urtean berriaz landatzeko. Europan, osteraz, transgenikoak historikoki gaizki ikusita egon dira, eta araudi ugari daude haien merkaturatzea debekatzeko –oraingoz Monsanto-ren MON810 artoa da komertzialki ekotzi ahal den bakarra–. Beraz, nekazariak urtero haziak erosteko bidea hazi arrunten patenteak eta erregistroak dira.

Patenteen legedia eta hazien erregistroa

Europako legedi bat ezartzeko saiakerak porrot egin ostean, gaur egun hazien in-guruko araudia estatuen menpe dago. Hazi bat merkaturatu ahal izateko erregistratuta egon behar da. Erregistroan egoteko, baina, hazi aldaerak egonkorra, homogeneoa eta beste hazien desberdina izan behar du. Ezaugarri horiek direla eta, erregistroek ez dute tokiko aldaerarik onartzen. Bai, ordea, agroindustriaren hazi homogeneoak. Industria-ekoizpena duten nekazari profesionalak hazi erregistratuak erabili behar dituzte euren produktuak merkaturatu nahi badituzte.

Aldaera lokalak, beraz, ekoizpen txikietara mugatzen dira, baina nekazari “txikiak” ere askotan hazi erregistratuak hobesten dituzte bi arrazoi-rengatik. Erregistratutako aldaerak, sor-markekin gertatzen den bezala, merkaturatzeko errazagoak dira, eta

askotan nekazariak ez dituzte aldaera lokalak ezagutzen. Eta ez erabiltzearen poderioz, galduz joaten dira.

María Carrascosa Andaluziako Hazien Sareko kideak kritikatu du erregistroek homogeneotasuna bultzatzen dutela, eta hazien truke eta salmenta defendatzeko politikarik ez dagoela: “Espainiako Estatuan 30/6 hazien eta mintegiko landareen legea dago, nekazariari euren haziak trukatzeko eta landatzen lagundu diezaiekeena, baina lege hori garatu gabe dago oraindik, eta gaur egungo araudiek ez dituzte tokiko aldaerak bultzatzen”.

Politika horren atzean agroindustriaren presio ahalmena dagoela argi du Carrascosak: “Nekazarien burujabetza ez da errentagarria sektoreko enpresa handientzat. Menpeko nekazaritza ereduak behar dituzte, eta gobernuek, euren politika publikoen bitartez, elikadura burujabetzatik urrun dauden ereduak bultzatzen dituzte”.

Transgenikoen gorakada Hegoalde globalean

Europar nekazaritza ereduaren trantsizioa mendetako kontua izan bada, Hegoaldean aldaketa “azkarra eta bortitza” izaten ari da Marc Badalen esanetan, Hego Amerikan batez ere. Fruta eta barazki aldaera ugari zeuden eremuetan soja eta arto ekoizpen erraldoiak aurki daitezke gaur egun. Paraguai da eredu argiena: nekazaritzako lurren %80an soja transgenikoa lantzen dute, eta munduko laugarren ekoizlea da.

Agroindustriak bertako nekazariak “derrigortu” egiten ditu soja landatzera, animalientzako pentsuak ekoizteko helburuz. Berdin gertatzen da artoarekin, palmondoekin eta antzeko monolaboreekin. “Agroindustriak munduari jaten emateko helburua duela aldarrikatzen du, baina benetako helburua Mendebaldearen eskaria asetzeko lehengaiak ekoiztea da”, salatu du Badalek.

Egoera ekonomikoak ere laborariak transgenikoen alde egitea dakar. Badalen esanetan, eredu industrialak eta transgenikoek gastuak murriztea ahalbidetzen diete nekazariari. Adibide bat jarri du: “Belar txarrak kentzeko jendea kontratatu beharrean herbizidei erresistentea den transgeniko bat landatu, eta traktore bakarrarekin tonaka ongarriri kimiko bota ahal duzu pare bat orduan”.

Transgenikoen hainbat moldaketa genetiko “bideragarritasun ekonomiko” lortzeko egindako moldaketa genetikoak dira: landare guztiak batera heltzea, soloetan dentsitate handiagoarekin landatu ahal izatea, fruituaz gain beste gain-produktu bat kopuru handiagoan sortzea edo enpresak berak ekoizten dituen ongarriri kimikoei erresistente bihurtzea landarea, nekazariari “pakete teknologiko” osoa saltzeko.

Elikadura-segurtasuna kolokan

Bai Hegoaldean transgenikoak sustatzeak, bai Europan hazien erregistroa ezartzeak, ondorio bera dute: hazi aldaera gutxiago izatea eskuragai. FAOren arabera, XX. mendean tokiko aldaeren %75 galdu da.

Horrek oso ondorio larriak izan ditzake aurreikusi ezin daitekeen lehorte, tenperatura aldaketa, izurrite edo bes-telako gorabeheraren bat gertatuz gero. Landare guztiak erantzun berbera izan-go lukete, eta uzta txarrak bata bestea-ren atzetik kateatuko balira mundu mailako ekoizpen ia guztia eteteko arriskua legoke. Munduan biodibertsitatea egon badagoela uste du Badalek, baina galera prozesua oso azkarra da transgenikoen zabalkundearen ondorioz.

Horren aurrean, gobernu eta erakunde ugari hainbat proiektu jarri dituzte martxan heterogeneotasuna gordetzeko. Ezagunena Svalbardeko (Norvegia) hazien biltegia da. Artikoan eraiki duten biltegi erraldoian 840.000 espezie-tako haziak daude, eta horietako bakoitzeko 500 ale. Badalen esanetan proiektu "interesgarriak" dira heterogeneotasuna mantentzeko, baina heterogeneotasuna sortzeko haziak "erabili" egin behar dira. Bi kontserbazio mota bereizten ditu Badalek, *ex situ* (laborategiak eta biltegiak) eta *in situ* (nekazaritza). "Soloetan kontserbatu behar dira haziak, modu horretan bakarrik hobetu eta moldatuko baitira". Lan hori gaur egun hazien sare herritarrek daramate aurrera.

90eko hamarkadan hasi ziren hazien sareak lanean. Euskal Herrikoa 1996an sortu zen, eta une honetan 200 bazkide inguru ditu. Joseba Iburgurengoitia kideak azaldu duenez, esparru askotan egiten dute lan: "Ezagupenak lortu aldaera horien inguruan, material biologikoa eskuratu, prospekzio eta ikerketak egin, materiala sailkatu eta kontserbatu".

Zabalkuntza eta dibulgazioa ere egiten dituzte: tailerrak eta hitzaldiak sindikatuarekin, nekazariarekin, udalerrarekin... "Entzuleak harritu egiten dira arazoaren berri ematen diegunean, eta egoeraren larritasunaz ohartzen direnean laguntza handia ematen digute". Azken urteetan bultzada handia izan dutela dio, eta igo egin dela bazkide kopurua.

Ez da lan erraza, ordea, tokiko aldaeraren haziak bildu eta gordetzea, prozesua ezberdina baita. Barazki edo fruitua

Oraingoz hazi dibertsitate handia dago munduan, baina galera prozesua oso azkarra da.

Hazi saltokia Luzaideko Mugako azokan, 2014an.

heldzen denean, uztaren parte bat ez da batu behar, haziari denbora eman behar zaiolako jaso aurretik. Nekazari profesional batentzat denbora eta diru kostu izugarria dakar horrek, aipatutako uzta zati hori galdu egiten delako. Gainera, espeziearen kopuru handiak landatu behar dira polinizazioa ziurtatzeko.

Hori dela eta, María Carrascosari zaila iruditzen zaio nekazariarekin tokiko aldaeraren alde egitea: "Ekoizle profesionalak ezin zaie eskatu hainbeste arriskatzea".

Kontsumitzailea kontzientziaraztea omen gako. "Prest egon behar dugu gehiago ordaintzeko produktuen truke, bestela nekazariak, ekologiko edo ez, ez du tokiko aldaeren alde egingo", gaineratu du Badalek. Iburgurengoitia uste du oraindik aukera dagoela egoerari buelta emateko, beti ere hazi sareen proiektuek aurrera egiten badute. Nekazaritza ekologikoarekin egin den bezala, hurrengo pausoa tokiko aldaeren garrantzia ezagutzera ematea da. ■